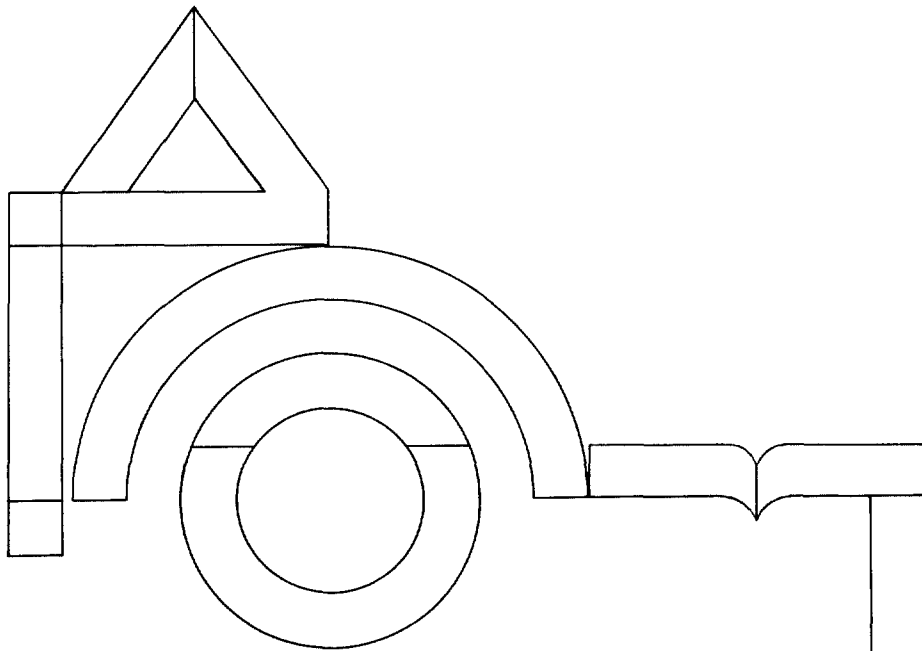

TABULA BATAVORUM

Jaargang XII - No 1 - 1994

A.W.N. S.G.G.R.

GENDT
ELST
KESTEREN
TIEL
OOSTERHOUT

De Tielse muntslag

Als er geen schriftelijke overlevering is en het beschikbare referentiemateriaal schaars blijkt, dan is het niet eenvoudig om met enige zekerheid iets te kunnen vaststellen. Bovenstaande is van toepassing op de Tielse muntslag. Er zijn vermoedens genoeg over mogelijke muntslag vanaf de 6e eeuw, maar zekerheid is niet te geven. In de 11e eeuw is wel met zekerheid munt geslagen in Tiel. Ook hiervan zijn geen schriftelijke feiten overgeleverd; het aantal gevonden munten zorgt echter voor een overvloedig bewijs. De muntslag van Tiel, met al zijn onzekerheden, is in samenhang met de totale geschiedenis van het geld als volgt te beschrijven.

Muntslag in de vroege middeleeuwen

Toen de Romeinen zich in het begin van de 5e eeuw terugtrokken uit het westen, kwamen de grote volksverhuizingen op gang. De Romeinse munten bleven wel in omloop, maar door de roerige tijden viel men ook vaak terug op de ruilhandel.

In de loop van de 6e eeuw ontstond in de verschillende Germaanse rijken een eigen muntslag. Eerst waren dit imitaties van de bekende Romeinse en Byzantijnse gouden munten; de solidus en de tremissis (= 1/3 solidus). Dit waren munten waarop de keizersnaam nog stond. Ze zijn o.a. geslagen door de Friezen.

Het zuiden van onze gebieden was in handen van de Franken. Ook daar kwam een eigen muntslag op gang. Vanaf ongeveer 600 kwamen er op de munten alleen nog de naam van de monetaris en de plaats van uitgifte voor. De monetaris was de functionaris die verantwoordelijk was voor de

muntslag, dus niet de heersende vorst.

In die tijd is met zekerheid munt geslagen in Maastricht en Nijmegen. De munten van Nijmegen zijn te herkennen aan het opschrift NIOMAGO. In de vondst Escharen 1897 komen ook munten voor met het opschrift TELEDANVS. Het betreft hier een solidus (afb. 1) en een tremissis (afb. 2). Deze munten worden, vanwege dit opschrift, met enige terughoudendheid toegeschreven aan Tiel. Voorbehoud is hier zeker op zijn plaats! Mocht de toewijzing echter wel juist zijn dan is Tiel één van de eerste steden in onze gebieden waar munten zijn geslagen. Tevens zijn deze typen dan de enige gouden munten die in Tiel zijn geslagen.

De sceatta

Na het jaar 670 werd alleen zilver gebruikt voor de vervaardiging van munten. Sceatta's zijn munten uit die tijd en zijn van Friese en Engelse oorsprong. Ook van dit munttype zou een

Afb. 1

Afb. 2

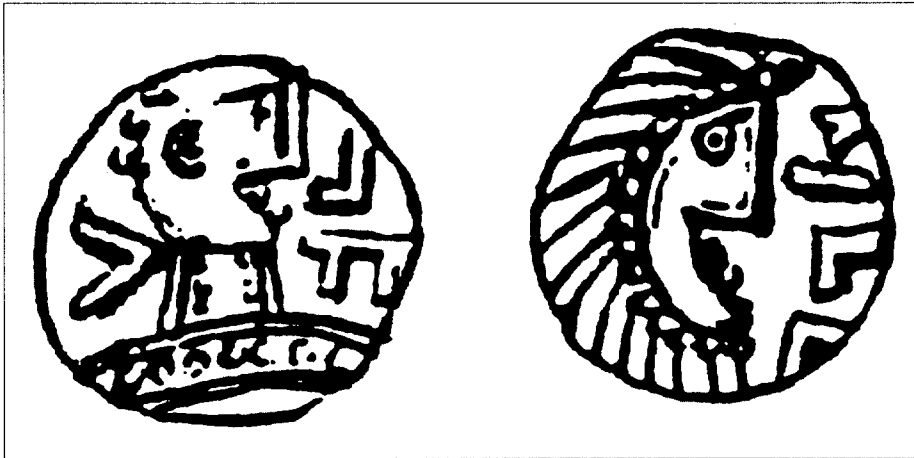
Tielse slag zijn; vanwege de letterreeks TILV (afb. 3). Deze munten komen voor in de vondst Escharen 1980. Tevens is er een munt van deze soort in 1992 gevonden in de Tielse regio.

Bij elkaar waren er in 1988 slechts 10 exemplaren van dit type bekend. Inmiddels is er ook een exemplaar waarop

duidelijk TICV staat. Was de toeschrijving al twijfelachtig, hiermee wordt de zekerheid dat het hier een Tielse munt betreft wel erg klein.

De Karolingische tijd

Onder Karel de Grote expandeerde zijn rijk enorm. De muntslag werd als

Afb. 3

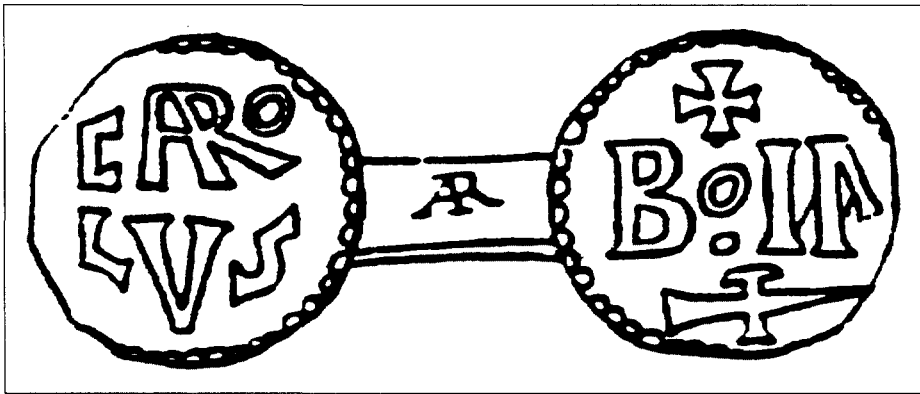
een koninklijk recht beschouwd met als gevolg dat de vorstennaam weer op de munten terug kwam. Rond 790 werd er een munthervorming doorgevoerd. Overal in het rijk waren dezelfde munten met de naam penning in omloop; wel met de naam van de muntplaats erop. Eén van de belangrijkste muntplaatsen was Dorestad, ten noorden van het huidige Wijk bij Duurstede. Ook van deze penningen wordt een bepaalde variant aan Tiel toegeschreven (afb. 4).

Deze variant is te herkennen aan het opschrift BONA. Dit opschrift moet worden gezien als een bijnaam zoals in TIELE BONA. Deze munten zijn bijzonder schaars en de toewijzing aan Tiel als muntplaats staat zeker (nog) niet vast.

Muntslag in de 10e en 11e eeuw

De Noormannen zorgden voor een grote wanorde in onze gebieden. Langzaam vestigden zich nieuwe besturen. De bisschoppen van Luik en Utrecht werden door de Duitse koningen geholpen en herstelden in de 10e eeuw hun bisdom. Gedurende deze periode is er geen sprake van muntslag van enige betekenis.

Tegen het jaar 1000 komt hier vrij plotseling verandering in. Bewijzen hiervoor vinden we maar weinig in ons land, maar des te meer in de landen rond de Oostzee. Hieruit blijkt dat er een intensieve handel op deze landen is geweest. Uit muntvondsten uit o.a. Zweden, Estland en Denemarken worden de handelsplaatsen die munt sloegen duidelijk. Uit ons land zijn dit Deventer, Maastricht, Tiel en plaatsen in Friesland. Er zijn zilveren pennin-

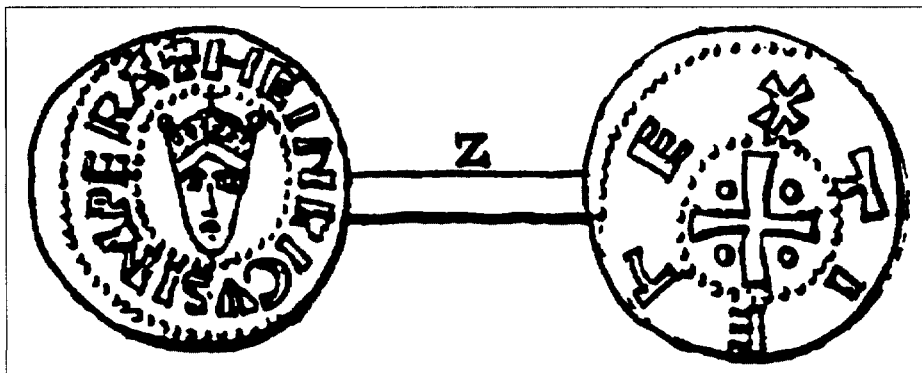

Afb. 4

gen gevonden van Tiel met de namen van de koningen (en later keizers) Otto III, Hendrik II, Koenraad II en Hendrik III en IV. Het uiterlijk verschilt nu ook weer per muntplaats. De munten van Tiel zijn te herkennen aan het 'Tielse kopje', het gekroonde vooraanzicht van de koning of keizer. Dit is de eerste muntslag die met zekerheid is toe te schrijven aan Tiel. Het meest voorkomende type heeft een kruis op de keerzijde (afb. 5). Het type van de

Keulse slag heeft als tekst S/COLONI/A (afb. 6). Afb. 7 toont het type met de tekst BO/+TIELE/NA.

Er zijn van deze periode meer varianten van Tielse munten bekend zoals met het portret met zijaanzicht, bijtekens als kromstaf en kruiscepter en geheel andere teksten in het veld of als omschrift. De afgelopen jaren zijn slechts enkele van deze munten in ons land teruggevonden. En om het bewijs van de Tielse muntslag waterdicht te

Afb. 5

Afb. 6

Afb. 7

maken: er is één munt gevonden in het oudste deel van de stad Tiel zelf.

Dit is een kort overzicht van de mogelijke en zekere muntslag van Tiel. Het pretendeert niet compleet te zijn. De tijd zal leren of de onzekerheden van nu de zekerheden van de toekomst zijn.

Dit artikel is mede tot stand gekomen met informatie en afbeeldingen uit de volgende boekwerken en publicaties:

- Chijs, P.O. van de, De munten der Frankische en Duits-Nederlandse vorsten, deel 9, 1866.
 Gelder, H. van, De Nederlandse munten, 1965.
 Hatz, G., Tieler Denare des 11. Jahrhunderts in den Schwedischen Münzfunden, 1968.
 Lafaurie, J., Le trésor d'Escharen 1897, (1960).
 Man, M. de, Trouvaille de monnaies mérovingiennes à Escharen, 1898.
 Metcalf, D.M., An early Carolingian mint in the Low Countries: BONA = TIEL, 1970.
 Metcalf, D.M., Twenty-five notes on sceatta finds, 1984.
 Molvögin, A., Die Tieler Münzen in den estnischen Schatzfunden des 11. Jahrhunderts, 1988.
 Pol, A., Remmerden 1988, (1989).
 Rink, E.D., Beschrijving der stad Tiel, 1836.
 Velde, W. op den, Escharen 1980, (1985).
 Velde, W. op den, e.a., A survey of sceatta finds from the Low Countries, 1984.
 Wit, G.W. de, De muntslag van Tiel, 1989.

Afbeeldingen bij het artikel 'De Tielse Muntslag'.

Afb.	Muntsoort	vz	kz
1	Solidus TELEDANVS	Y	Y
2	Tremissis TELEDANVS	Y	Y
3	Sceatta TILV	Y	Y
4	Penning BONA	Y	Y
5	Penning kruis	Y	Y
6	Penning S/COLONI/A	N	Y
7	Penning BO/+TIELE/NA	N	Y